

mintegy *man his life, homo eius vita*” (C. VLADÁR ZSUZSA fordítása). A szerzők ehhez ezt a megjegyzést fűzik: „Az a gondolat, hogy a birtokos szerkezetet jelölő végződés a birtokos névmásból származik, a magyarral kapcsolatban általános nézet volt a grammatikusoknál”, majd példákat is adnak PERESZLÉNYI PÁL grammatikájából (a grammatika azonban nem szerepel a bibliográfiában, ahogyan SZENCZÉ sem). Mindebben teljesen igazuk is van; pusztán az érdekesség kedvéért ehhez hozzá lehet tenni, hogy a középangolban és a korai újangolban valóban létező szerkezet volt az ún. *his*-genitívusz, mivel a hangsúlytalan szótagokban rendszeres *h*-törlés és a magánhangzó-gyengülés(ek) következtében egy *the kinges son* és egy *the king his son* ’a király fia’ típusú frázis egyformán hangzott. Egy idő után a nőt jelentő főneveknél újraelemzés következtében megjelent a *his* helyén a *her* (tehát korábbi *the queen his son* helyett *the queen her son* ’a királynő fia’). Ez a szerkezet, amely legalábbis a *his* alakkal egyszerű írásvariáns volt, marginális maradt és később teljesen ki is veszett a nyelv főbb változataiból (a jelenséghez l. LASS 1999: 146).

A könyv a fentebb jelzett kisebb hiányosságok ellenére is nagyon értékes és gazdag munka; mind a szakma, mind az érdeklődőbb közönség találhat benne bőven újdonságot és további gondolkodásra serkentő részleteket. A kiállítása igen gondos formailag is; kifejezetten jó kézbe venni, igényes munka. Öszintén reméljük, hogy sokan fogják forgatni, és hozzá fog járulni a nyelvtudomány története iránti érdeklődés növekedéséhez.

CSER ANDRÁS

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

KÜLÖNFÉLÉK

LexikoNet 4 nemzetközi tájszótár-készítői konferencia

2024. október 4-e és 5-e között Budapesten került megrendezésre a LexikoNet 4 nemzetközi konferencia, mely a német nyelvjárások lexikográfiai feldolgozásának, szótárainak biztosított prezentációs felületet. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Germanisztikai Intézete – a Magyarországi Német Tájszótár (Wörterbuch der Ungarndeutschen Mundarten, WUM) és az Ausztriában fellelhető bajor nyelvjárások szótárának (Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich, WBÖ) együttműködésének keretében – első alkalommal szolgált a német tájszótárak fórumának a házigazdjaként. A rendezvény a magyarországi német tájszótár-projekt részeként, az Országos Tudományos Kutatási Alap támogatásában valósult meg (OTKA projektszám: 142914).

A kétnapos rendezvényt Komlósiné Knipf Erzsébet, a budapesti Svájci Nagykövetség képviselőjében Jean-François Paroz, valamint a budapesti Osztrák Kulturális Fórum igazgatója, Christian Autengruber nyitotta meg. Az első szekcióban PHILIPP STÖCKLE és ANDREAS HERMANN az Ausztriában fellelhető bajor nyelvjárások szótárát (Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich – WBÖ) mutatta be, a további előadók közül Felicitas Erhard (Bayerisches Wörterbuch), Manuel Raaf (Bayerns Dialekte Online), MECHTILD

HABERMANN, ill. ALMUT KÖNIG (Fränkisches Wörterbuch), NATHALIE MEDERAKE (Hessen-Nassauisches Wörterbuch), a második napon pedig ANTHONY ROWLEY, ill. FELICITAS ERHARD (Bayerisches Wörterbuch), THIS FETZER (Schweizerisches Idiotikon), MIHAELA SANDOR, ill. ALWINE IVĂNESCU (Wörterbuch der Banater deutschen Mundarten) tekintették át a tájszótár-munkálataik helyzetét. A konferencia előadásait a Magyarországi Német Tájszótár (MNT) zárta, amelyről a projekt résztvevőinek (KOMLÓSNÉ KNIPF ERZSÉBET, MÜLLER MÁRTA, MÁRKUS ÉVA, KEREKES GÁBOR, HUBER ÁGNES, KAPPEL PÉTER, KEMÉNY-GOMBKÖTŐ KRISZTINA, SZÍVÓS ISTVÁN, NAGY ILLÉS) nevében KOMLÓSNÉ KNIPF ERZSÉBET és MÜLLER MÁRTA számolt be. Előadásukban a szótárprojekt második fázisának eddigi eredményeit foglalták össze, bemutatva az új adatbank felületét, lehetőségeit, szerkesztői és felhasználói szempontból megmutatkozó előnyeit.

Az MNT jelentős hiánybetöltő szereppel bír, hiszen a magyarországi német nyelvészeti kutatásokon belül eddig még nem született átfogó, egységes lexikográfiai mű, bár a német beszélőközösség csökkenő dialektuskompetenciája miatt (KNIPF-KOMLÓSI 2011) egy tájszótár létrejötte egyre sürgetőbb feladatként tartható számon. Az MNT elsődleges célja a magyarországi német beszélőközösség szókészletének egybegyűjtése, ezáltal a mai Magyarország területén beszélt közép- és felnémet nyelvjárások lexikográfiai dokumentálása, mely egy szinkrón, szemasziológiai, diatopikus perspektívában szerkesztett jelentésszótár keretében történik meg (MÜLLER et al. 2025; KNIPF-KOMLÓSI-MÜLLER 2021; NAGY-WALDHAUSER 2020). Az MNT története két jelentős projektszakaszra tagolható. Az első, KOMLÓSNÉ KNIPF ERZSÉBET vezetése alatt, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) támogatásával (pályázatazonosító: 81342) megvalósuló projektfázis 2010-től 2015-ig tartott, melynek során elkezdődött a tájszótár korpuszának az építése. A címszavak rendszerezésében és összeállításában többek között a Magyarországi Németek Kutatóközpontja (UDFZ) cédulakatalógusainak kézi digitalizálása, illetve az ezekhez tartozó hangfelvételek feldolgozása szerepelt az elsődleges feladatok között, emellett további nyelvjárási adatok is rendelkezésre álltak az „A” nyelvjárásterület (Dunántúli-középhegység) (MÁRKUS 2003 és 2014), valamint a „C” terület (Nyugat-Magyarország) szókincsét feldolgozó gyűjteményekből. Az első projektszakasz eredményeként közel tizenkétezer autentikus nyelvjárási adatot digitalizáltak a szótár adatbankjában, ezzel együtt próbaszócikkek is születtek, továbbá megszületett a szótár mikro- és makrostruktúrájának első tervezete is. Strukturális tekintetben egyszerű és összetett nyelvjárási szavak, képzett szóalakok, több szóból álló egységek (kollokációk, szólások, közmondások, parasztregulák, rövidebb versek és gyerekversek), emellett jelzős szerkezetek kerültek rögzítésre az adatbankban (MÜLLER 2016: 31–35) a következő tematikus megoszlásban: élelmiszerek, borászat, népviselet, szokások és hagyományok, születés és keresztlő, házasságkötés/menyegző, halál/temetkezés, rokonság- és személyjelölések, növény- és állatvilág, mindennapokban használatos tárgyak megnevezései.

A MNT munkálatai 2022-ben MÜLLER MÁRTA vezetésével folytatódtak, a második fázis (2022–2026) első részében létrejött a tájszótár új adatbankja, a szótárkonceptió és a lemmalista az online megjelenés lehetőségei szerint módosítva lett, folytatódott a nyelvjárási adatok gyűjtése (különös tekintettel az alulreprezentált nyugat-magyarországi területekre) és az adatbank feltöltése, valamint az MNT adatbankján belül kialakították az illusztrációs adatbázist és a nyelvjárási irodalmi példák adatbázisát.

A második fázis munkálatainak célja egy nyilvánosan használható, online tájszótár kialakítása. Az MNT szótár felhasználói célcsoportját a releváns szakterületek (mint dialektológia, kontaktusnyelvészet, történelem, néprajz, kultúrtörténet) képviselői, ezenkívül elsősorban laikus szótárhasználók képezik, akik passzív vagy aktív ismeretekkel rendelkeznek a magyarországi német nyelvjárások terén. A lehetséges célcsoportok részeként említhetők meg olyan szótárhasználók is, akik érdeklődést mutatnak a német nyelv sokszínűsége iránt és/vagy bővíteni kívánják kultúrtörténeti ismereteiket, ehhez a szócikkekben olvasható kommentárok nyújtanak segítséget. A szótár ezáltal mind identitásmegtartó, mind identitáserősítő, illetve identitásépítő funkcióval rendelkezik (KNIPF-KOMLÓSI – MÜLLER 2021: 327; HUBER 2015, 2020).

A LexikoNet 4 konferenciát az MNT szótár szerkesztésének és célkitűzéseinek bemutatását követően összegzés, illetve gondolatok, hozzászólások megosztása zárta, ezzel együtt a résztvevők és szervezők szót ejtettek a tudományos együttműködés folytatásáról, a konferencia jövőjéről, terveiről, valamint az előadások anyagából tervezett tanulmánykötetről, melynek megjelenését – csakúgy, mint a következő találkozást – a 2026-os évre tervezik.

Hivatkozott irodalom

- HUBER ÁGNES 2015. *Untersuchung zur ethnisch-nationalen und sprachlichen Identität junger Ungarndeutscher*. Dr. Kovač, Hamburg.
- HUBER ÁGNES 2020. Ist ungarndeutsche Identität wählbar? In: Kühner-Wielach, Florian Hg., *Spiegelungen: Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 15*. Institut für deutsche Kultur und Geschichte an der LMU München, München. – Verlag Friedrich Pustet, Regensburg. 23–33.
- KNIPF-KOMLÓSI, ELISABETH – MÜLLER, MÁRTA 2021. Wörterbuch Der Ungarndeutschen Mundarten (WUM). In: STÖCKLE, PHILIPP – LENZ, ALEXANDRA N. Hg., *Germanistische Dialektlexikographie zu Beginn des 21. Jahrhunderts*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart. 323–349.
- KNIPF-KOMLÓSI, ELISABETH 2011. Wandel im Wortschatz der Minderheitensprache. ZDL Beihefte 145. Stuttgart.
- MÁRKUS ÉVA 2003. *Deutsche Mundarten im Ofner Bergland*. Ungarndeutsches Archiv 4. Budapest.
- MÁRKUS ÉVA 2014. *Die deutsche Mundart von Deutschpilsen/Nagybörzsöny*. Praesens Verlag, Bécs.
- MÜLLER MÁRTA 2016. „Ein unermäßliches Land von Begriffen”. *Dialektlexikographische Konzeptionen im Vergleich*. ELTE Germanistisches Institut, Budapest.
- MÜLLER MÁRTA – GOMBKÖTÖNÉ KEMÉNY KRISZTINA – HUBER ÁGNES – KAPPEL PÉTER – KERESKES GÁBOR – KNIPF-KOMLÓSI, ERZSÉBET – MÁRKUS ÉVA – NAGY ILLÉS – SZÍVÓS ISTVÁN 2025. A Magyarországi Német Tájszótár a digitalizáció útján. *Régió* 33/1: 66–83.
- NAGY VIKTÓRIA – WALDHAUSER SZIMONETTA 2020. Wörterbuch der Ungarndeutschen Mundarten (WUM): Werkstattbericht. In: KÜHRER-WIELACH, FLORIAN Hg., *Spiegelungen: Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 15*. Institut für deutsche Kultur und Geschichte an der LMU München, München – Verlag Friedrich Pustet, Regensburg. 105–108.

NAGY ILLÉS

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem